

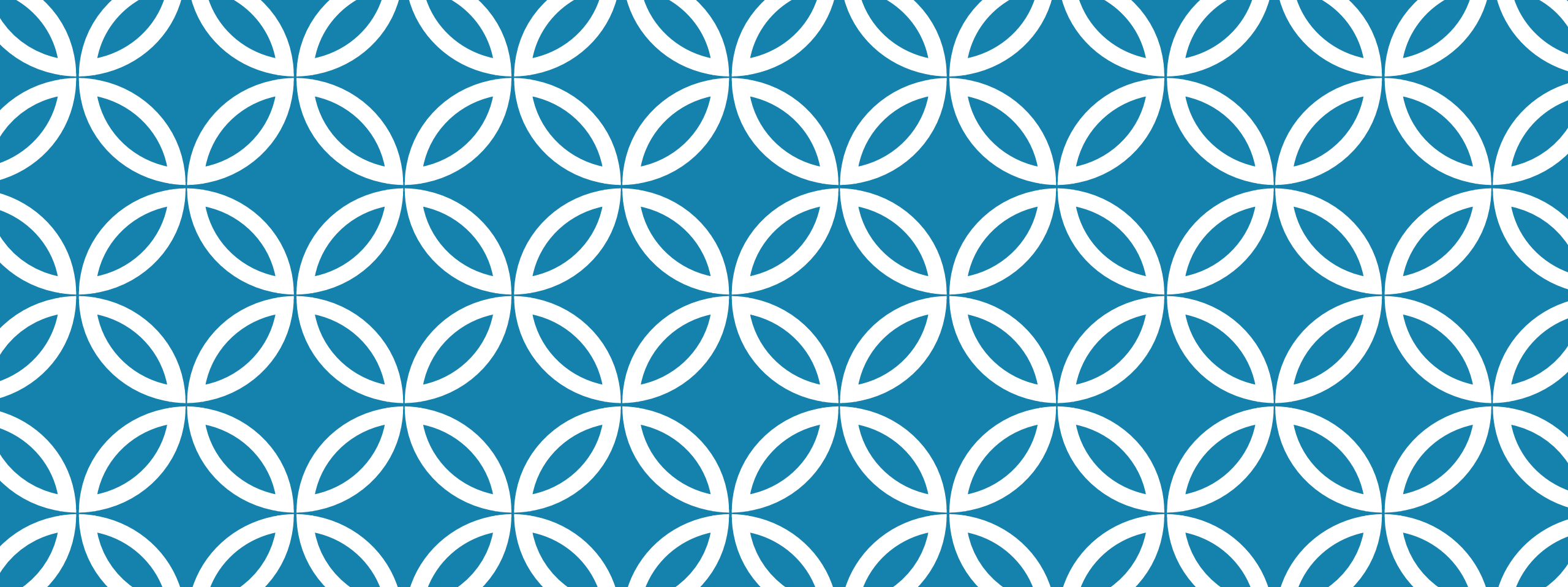

TIETOSUOJA MUSEOTYÖSSÄ

Liisa Lohtander
Suomen Kotiseutuliitto
2019

SUOMEN KOTISEUTULIITTO

- **Keskusjärjestö, kansalaisjärjestö ja edunvalvoja:** kotiseutu- ja kulttuuriperintötyön keskusjärjestö, kotiseutu- ja kulttuuriasioiden edunvalvoja ja maamme suurin kulttuurialan kansalaisjärjestö.
- Jäseninä 730 paikallisyhdistystä, yli 100 kuntaa, maakuntien liitot ja alueellisia toimijoita. Kentällä yli 150 000 henkilöä.
- Järjestönä palvelemme jäseniämme ja kehitämme jäsenistön osaamista ja toimintavalmiuksia.
- Työssämme vahvistamme kotiseututietoisuutta ja osallisuutta sekä edistämme moniarvoisuutta, kaikkea tätä etenkin paikallisten ja alueellisten piirteiden pohjalta.

TIETOSUOJA MUSEOTYÖSSÄ

Liisa Lohtander
Suomen Kotiseutuliitto
2019

TIETOSUOJA MUSEOISSA JA ARKISTOISSA

EU:n yleistä tietosuoja-asetusta sovelletaan lähtökohtaisesti kaikkeen henkilötietojen käsittelyyn, ja se koskee myös paikallismuseoita.

Paikallismuseot ja kotiseutuarkistot käsittelevät henkilötietoja ainakin kahdessa eri yhteydessä:

1. niiden kokoelmiin sisältyvät kulttuuriperintö- ja tutkimusaineistot kuvailutietoineen sisältävät runsaasti henkilötietoja.
2. toimintaa varten käsitellään esimerkiksi asiakkaiden ja työntekijöiden henkilötietoja.

Tässä esityksessä keskitymme kohtaan 1.

Kohta 2 koskee kaikkia organisaatioita, ja siihen löytyy paljon ohjeita ja opastusta.

TAUSTALLA TUOREET ASETUS JA LAKI

EU:n tietosuoja-asetus on velvoittavaa lainsäädäntöä
Kansallinen tietosuojalaki (2019) täydentää sitä

Yleisen tietosuoja-asetuksen tarkoituksena on ensisijaisesti vahvistaa kansalaisten oikeuksia omiin henkilötietoihinsa sekä yksinkertaistaa sääntely-ympäristöä.

TAUSTALLA TUOREET ASETUS JA LAKI

Tietosuoja-asetuksessa määritellään **kansalaisen oikeudet** liittyen henkilötietojen käsittelyyn. Asetuksen myötä jokaisella EU-kansalaisella on oikeus tarkistaa hänestä tallennetut tiedot, saada tieto siitä miten henkilötiedot on kerätty sekä miten niitä käsitellään ja kenelle niitä annetaan.

Vastaavasti asetuksessa säädetään **rekisterinpitäjille velvollisuus** toimia siten, että edellä esitetyt oikeudet toteutuvat.

Organisaatio saa käsitellä henkilötietoja jos sille on laissa määritelty **peruste**.

MUUTAMA HUOMIOITAVA SEIKKA

- tekijänoikeudet tai luovuttajan tahto rajoittavat osaltaan aineiston hallintaa, tietosuoja vain yksi
- erilaisia rekistereitä: aineisto itsessään, luovuttajat, lahjoittajat, asiakkaat yms., tässä esityksessä keskitytään aineistoon.
- tietosuojalaki antaa periaatteessa kulttuuriperintöaineiston käsittelyyn poikkeusluvan, muille rekistereille joka organisaation pitää määritellä käsittelyperustelut itse
- tietosuojatyö on jatkuvaa kehittämistyötä, suunnittelu tärkeää
- eri vaiheiden dokumentointi entistä tärkeämpää, jo ihan alkuvaiheessa → osoitusvelvollisuus helpompi näyttää

HENKILÖTIETO JA KÄSITTELY – MÄÄRITELMIÄ

Henkilötieto on:

- tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan ja elossa olevaan henkilöön (eli rekisteröityyn) liittyvää tietoa
- henkilötietoja sisältäviä kulttuuriperintö- ja tutkimusaineistoja; esim. asiakirjat, valokuvat, äänitteet ja kuvatallenteet
- oikeushenkilön – kuten yrityksen tai yhdistyksen – tiedot eivät ole henkilötietoja

Henkilötietojen käsittelyä on:

- kaikki toiminnot, jotka kohdistetaan henkilötietoihin tai henkilötietoja sisältäviin tietojoukkoihin
- esimerkkejä käsittelytoimista: tietojen kerääminen, tallentaminen, järjestäminen, säilyttäminen, muokkaaminen, haku, kysely, käyttö, tietojen luovuttaminen siirtämällä tai asettamalla ne saataville, tietojen yhteensovittaminen tai yhdistäminen sekä rajoittaminen, poistaminen ja tuhoaminen

REKISTERI – MÄÄRITELMIÄ

Rekisterillä tarkoitetaan mitä tahansa jäseneltyä, henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, josta tiedot ovat saatavilla tietyin perustein, oli tietojoukko sitten keskitetty, hajautettu tai toiminnallisin tai maantieteellisin perustein jaettu

...ja olivat tiedot sitten sähköisessä tai analogisessa muodossa.

MIHIN ASETUSTA SOVELLETAAN JA MILLOIN

Tietosuoja-asetusta sovelletaan sekä sähköisessä että analogisessa (kuten paperisessa tai muussa fyysisessä) muodossa tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn.

Asetusta sovelletaan pääasiassa henkilötietojen käsittelyyn, joka on osittain tai kokonaan automaattista.

Asetusta sovelletaan myös muussa kuin automaattisessa muodossa olevien henkilötietojen käsittelyyn, jos ne muodostavat rekisterin osan tai jos niiden on tarkoitus muodostaa rekisterin osa.

ONKO MUSEO REKISTERINPITÄJÄ VAI TIETOJEN KÄSITTELIJÄ?

Tietosuoja-asetuksessa [rekisterinpitäjälle](#) on asetettu suurempi vastuu ja enemmän velvollisuuksia kuin henkilötietojen [käsittelijälle](#). Siksi on tärkeää tietää, kummassa roolissa museo toimii kulttuuriperintöaineistoihin sisältyvien henkilötietojen osalta.

Lähtökohtaisesti museo/arkisto toimii rekisterinpitäjänä ainakin silloin, kun omistusoikeus aineistoon on siirtynyt sille → harkintaa, mitä aineistoa ottaa vastaan, varovaisuus!

Silloin kun luovuttaja on toimintansa lopettanut yhteisö, joka ei voi toimia rekisterinpitäjänä, rekisterinpitäjän asema ja vastuut kuuluvat aina museolle/arkistolle.

REKISTERÖIDYN OIKEUDET

1. oikeus saada läpinäkyvää informaatiota henkilötietojen käsittelystä
2. oikeus saada pääsy omiin tietoihinsa
3. oikeus epätarkkojen, virheellisten tai vanhentuneiden tietojen oikaisemiseen
4. oikeus tietojen poistamiseen tietyissä tapauksissa eli ”oikeus tulla unohdetuksi”
5. oikeus henkilötietojen käsittelyn rajoittamiseen
6. oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen
7. oikeus vastustaa henkilötietojen käsittelyä

**jos arkistolla/museolla on aineistoon yleisen edun mukainen arkistointitarkoitus
→ poikkeuksia oikeuksiin on saatavilla**

REKISTERINPITÄJÄN VELVOLLISUUDET

- henkilötietojen **suojaaminen**
- **informointi**velvollisuus: velvollisuus tarjota rekisteröidylle läpinäkyvää informaatiota henkilötietojen käsittelystä, laadittava henkilötietoseloste tai informointiasiakirja. Tiedot tulee toimittaa rekisteröidylle tiiviisti esitetyssä, läpinäkyvässä, helposti ymmärrettävässä ja saatavilla olevassa muodossa.
- **seloste** käsittelytoimista: Julkisesti saatavilla olevan informaation lisäksi on laadittava henkilötietojen käsittelytoimia koskeva seloste käsittelytoimista, sitä ei tarvitse julkistaa.

jos organisaatiossa on alle 250 työntekijää, sillä on velvollisuus laatia seloste vain, jos sen käsittely todennäköisesti aiheuttaa riskin rekisteröidyn vapauksille ja oikeuksille, jos käsittely ei ole satunnaista tai jos käsittely kohdistuu erityisiin henkilötietoryhmiin. **Todennäköisesti pientenkin museo-organisaatioiden osalta joku kriteereistä täyttyy, joten lähtökohtaisesti seloste kannattaa laatia.**

- tietosuojaa koskeva vaikutuksen **arviointi**

SANANVAPAAUS TURVAA AINEISTOA

- Laissa poikkeuksia sananvapauden ja tiedonvälityksen vapauden turvaamiseksi: Kun henkilötietoja käsitellään sananvapauden käyttämiseksi, voidaan poiketa mm. tietyistä henkilötietojen käsittelyn periaatteista, käsittelyperustetta ja suostumusta koskevasta sääntelystä
- Sananvapauden käyttäminen antaa lähtökohtaisesti laajemmat oikeudet tietojen julkaisemiseen ja levittämiseen kuin yleisen edun mukainen arkistointitarkoitus
- Sananvapauden piiriin kuuluu museon itse julkaisema toimitettu sisältö, kuten painetut ja sähköiset julkaisut, näyttelyt, verkkosivut ja verkkonäyttelyt.
- Kokonaisten tietokantojen julkaisua ei yleensä voida perustella sananvapauden käyttämisellä
- Lisäksi sananvapaus koskee kertaalleen julkaistun, jo sananvapauden piirissä olevan aineiston, kuten lehtien, kirjojen ja taideteosten, uudelleen julkaisemista (esimerkiksi digitaalisessa muodossa).

TIETOJEN MINIMOINTI JA MUUT TIETOSUOJAPERIAATTEET

Tietosuoja-asetuksen 5 artiklassa säädetään yleisistä **tietosuojaperiaatteista**. Näitä ovat

1. käsittelyn lainmukaisuus, kohtuullisuus ja läpinäkyvyys,
2. käyttötarkoitussidonnaisuus,
3. tietojen minimointi,
4. tietojen täsmällisyys,
5. säilytyksen rajoittaminen sekä
6. eheys ja luottamuksellisuus.

LAINMUKAISUUS ELI MIKÄ ON LAILLINEN PERUSTE HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYLLE

Henkilön suostumus. Tätä ei kuitenkaan suositella ensisijaisena perusteena museoiden ja arkistojen osalta, koska suostumuksen voi perua.

Sen sijaan museoiden keskeisin laillinen peruste henkilötietojen käsittelylle on yleistä etua koskevan tehtävän suorittaminen

- kansallisessa laissa määritelty tarkemmin
- koskee kaikkia käsittelytoimia, jotka liittyvät henkilötietoja sisältäviin kulttuuriperintö- ja tutkimusaineistoihin.

TARPEELLISUUS JA ARVO

Lain **tarpeellisuusvaatimus** tarkoittaa, että henkilötietoja sisältävillä aineistoilla on oltava tutkimuksellista arvoa tai kulttuuriperintöön liittyvää arvoa, jotta niitä voidaan käsitellä arkistointitarkoituksessa.

- arvon määrittäminen ja arvon tulkinta on museolla/arkistolla itsellään, perusteltava
  - tutkimusaineistosta tulee usein ajan saatossa (myös) kulttuuriperintöaineistoa
- **Faron sopimus:**
kulttuuriperinnön ja sen arvon tulkinta erittäin laaja

FARON SOPIMUS APUNA. PERUSTELU:

Faron sopimuksen keskeisiä periaatteita ovat **jokaisen oikeus kulttuuriperintöön** ja ajatus kulttuuriperinnöstä yhteisenä voimavarana ja yhteisten muistojen, ymmärryksen, identiteetin, yhtenäisyyden ja luovuuden lähteenä, joka edistää yksilöiden hyvää elämää ja vahvistaa kestäväää kehitystä, kulttuurista monimuotoisuutta sekä yhteiskunnan rauhallista ja demokraattista kehitystä.

Faron sopimuksessa korostetaan yhteistä vastuuta kulttuuriperinnöstä.

Tähän yhteiseen vastuuseen museot ja arkistot osallistuvat huolehtimalla yhteisen kulttuuriperintömme ja sitä koskevan tiedon säilyttämisestä ja saataville saattamisesta.

ARVIOINTIA, ARVIOINTIA...

On arvioitava, onko tietojen käsittely **tarpeen** ja **oikeasuhtaista** suhteessa museon yleisen edun mukaiseen tehtävään kulttuuriperinnön säilyttäjänä ja saataville asettajana (oikeasuhtaisuuskriteeri).

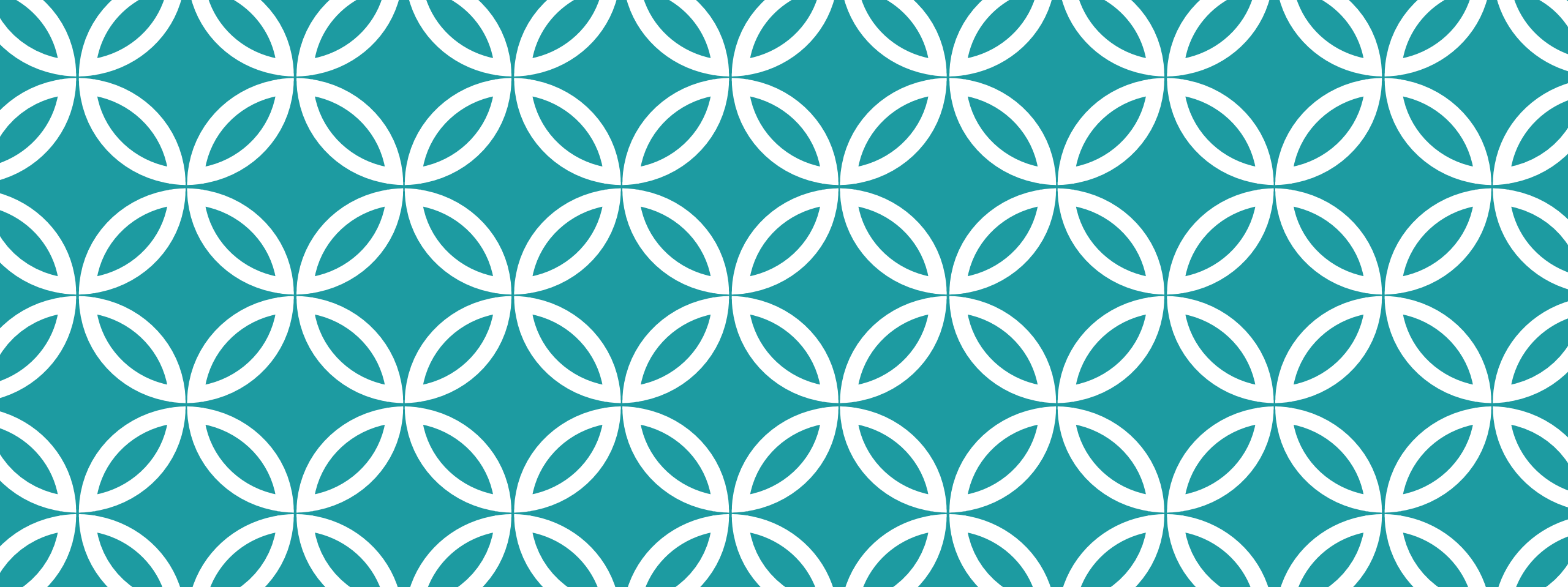
On huomioitava aineistojen mahdollinen **tutkimuskäyttö** ja kulttuuriperintöön liittyvä **arvo** ja toisaalta henkilötietojen käsittelyyn mahdollisesti liittyvät **riskit** rekisteröityjen vapauksille ja oikeuksille.

ERITYISET RYHMÄT / ARKALUONTEISET TIEDOT

Laissa valvotaan erityisesti erityisryhmien ja arkaluonteisten tietojen käsittelyä (mm. etnisyys, poliittiset mielipiteet, terveystiedot yms.)

Näiden tietojen käsittely on **KIELLETTY** ellei ole poikkeusta, kuten henkilön suostumus, yleinen etu (tiukoin kriteerein), tutkimuksellinen merkitys tai yleishyödyllinen arkistointitarkoitus

→ Yleishyödyllinen arkistointitarkoitus: tietoja saa käsitellä jos toimijan nimenomainen tehtävä on tämän aineiston tallennus ja saataville saattaminen.

AINEISTON HANKINTAAN LIITTYVÄT PROSESSIT TIETOSUOJAN KANNALTA

LUOVUTUKSET

- aineistoa otetaan vastaan lakisääteisen tai sääntömääräisen tehtävän mukaisesti
- jos henkilötietoja arkistoidaan, tulee olla kulttuuriperintö- tai tutkimuksellinen merkitys (jotta tietoja voi käsitellä). Tallennusperuste yleensä ”yleistä etua koskeva tehtävä”
- luovuttajaa informoitava museon oikeudesta käsitellä aineistoon sisältyviä henkilötietoja
- luovuttajista tallennetaan tietoja, nekin muodostavat rekisterin. Tallennusperuste yleensä ”yleistä etua koskeva tehtävä”

LUOVUTUSSOPIMUS JA HANKINTAPOLITIIKKA

SOPIMUS

- kirjataan aineiston näyttöehdot ja käyttöehdot (rajoitukset)
- samat aineiston metatietoihin
- sopimuksessa hyvä olla vakuutus, että luovuttajalla on oikeus luovuttaa aineisto
- varmista valtuutus perikunnalta / yhdistykseltä

HANKINTAPOLITIIKKA

- hlötietosuoja huomioitava
- ohjaa mitä otetaan vastaan ja mitä ei
- huolellinen järjestäminen ja luettelointi = tasapaino tietosuojan ja käytettävyyden välillä
- varmistaa että ei tule asiattomia luovuuksia

YLI 100 VUOTTA VANHAT AINEISTOT

- voidaan olettaa, että henkilöt eivät ole enää elossa
= **tietosuoja-asetus ei koske kuolleita**
- **kulttuuriperintöarvo kasvaa iän myötä**, joten samalla vähenee tarve rajoittaa aineiston käyttöä tietosuojan perusteella
- yleiset ja julkiset henkilötiedot (julkisuuden henkilöt ym.)
  - ei rajoitettavaa, esimerkiksi jos kyseessä tunnettu poliitikko, ei tarvitse käsitellä poliittisen vakaumuksen mukaan arkaluonteisena aineistona

KÄYTTÖ- JA NÄYTTÖRAJOITUKSET HYVÄ KEINO SUOJATA HENKILÖTIETOJA

- **Käyttörajoitus:** aineiston käyttöön tarvitaan erillinen lupa tai mahdollista vain museon tiloissa
- **Näyttörajoitus:** rajoitetaan kuvailutietojen saatavuutta netissä (esim. mitä Finnassa näkyy)
- Ei pitäisi kuitenkaan rajoittaa tarpeettomasti, vaan aineiston hyvä järjestäminen kaiken a ja o.

JÄRJESTÄMÄTÖN AINEISTO HANKALINTA TIETOSUOJAN KANNALTA

- olisi hyvä jos luovuttaja itse merkitsee tai erottelee erityiset henkilötietoryhmät vapaasti käytettävästä aineistosta
- edellyttää kuitenkin osaamista ja esim. tarpeellisuus- ja oikeasuhtaisuusharkintaa ja kulttuuriperintöarvon määrittämistä – onko mahdollista olettaa luovuttajalta tätä osaamista?
- vanhoissa aineistoissa ei ole välttämättä tarvittavia tietoja harkinnan ja arvon määrittämisen tueksi

SUOJAAMINEN TÄRKEÄÄ JO AINEISTON JÄRJESTÄMISEN AIKANA

- järjestäminen on henkilötietojen käsittelyä
  - kiinnitettävä entistä enemmän huomiota henkilötietojen suojaamiseen jo aineiston järjestämisen aikana
- henkilökunnan ohjaus ja perehdytys

POISTOT JA SEULONTA

- ei saa ylireagoida
- aineistoa ei saa hävittää henkilötietoihin perustuen, vaan ensin etsittävä aineistolle kulttuuriperintöarvoa tai tutkimuksellista arvoa (kasvavat ajan mittaan)
- perusteltava
- usein **käyttörajoitus** parempi keino kuin poisto – aineisto vaikka **määräajaksi** kokonaan syrjään, esim. 50 vuodeksi

LUETTELOINTI- JA KUVAILUTIEDOT

- harkintaa ja tarpeellisuusarviointia
- jos kuvailutiedoissa on arkaluonteisia asioita:
- näyttörajoitus tai...
- arkaluonteiset tiedot voi myös **jättää pois kuvailutiedoista** (säilyttää itse aineistossa).
Tällöin kuvailutiedot voivat olla esim. Finnassa.

TIETOSUOJA HUOMIOITAVA ERI TAVOIN AINEISTON KÄYTÖN YHTEYDESSÄ

- **Tutkijasalikäyttö** / tietopalvelu. Huomioitava kirjalliset säännöt ja ajantasaiset lomakkeet
- **Digitaalinen käyttö eli verkkojulkaiseminen.** Huomioitava tietosuoja- & tekijänoikeuslainsäädännön asettamat rajoitukset. Erityisesti uudemman aineiston osalta tulee harkita, onko kaikkien metatietojen julkaiseminen tarpeellista
- **Näyttelykäyttö.** Tiedon oltava oikeellista, tarkkaa, perusteltua, oikeasuhtaista
- Kokoelma-aineistojen käyttö museon **viestinnässä.** Elossa olevat ihmiset → lupa pyydettävä. Kontekstitiedot aineistoihin aina mukaan, esim. kuvallisessa somepäivityksessä voidaan tarjota linkki Finna-tietueeseen, jossa on tarkempia tietoja ko. kuva-aineistosta.

LOPUKSI

On tärkeää että museoissa **mahdollistetaan** tiedon laaja saatavuus, kulttuuriperinnön vaikuttavuus ja tutkimuksen vapaus.

Eli ei rajoiteta itse liikaa.

PÄÄLÄHDE LAKITEKSTIN OHELLA

Tietosuoja KAM-sektorilla. Suositellut toimintatavat henkilötietoja sisältävien aineistojen käsittelyyn kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa. (2019)

<https://musiikkiarkisto.fi/kam/tarkoitus-ja-tehtavat/kannanotot/>

KIITOS!

Liisa Lohtander
järjestöpäällikkö
Suomen Kotiseutuliitto

liisa.lohtander@kotiseutuliitto.fi

www.kotiseutuliitto.fi/tietopankki